

РЕЛІГІЙНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ: ПРАКТИКА СТАТИСТИЧНОГО ОБЛІКУ ТА ОПРИЛЮДНЕННЯ ДАНИХ

Можна констатувати, що за роки незалежності збільшилась абсолютна величина релігійної мережі. Зазначимо, що в Україні ведення статистичного обліку релігійних організацій покладено на органи виконавчої влади, а саме: на загальнодержавному рівні – на державний орган України у справах релігій, на регіональному рівні – на його структурні підрозділи в Автономній Республіці Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях. Зважаючи на ту обставину, що зазначений державний орган доволі часто зазнає реорганізації (наприклад, від 1991 р. до теперішнього часу він був п'ять разів реорганізований), відповідно змінюється його назва і підпорядкування.

Виходячи з вищезазначеного, в Україні з 1991 р. до сьогодні функції державного органу у справах релігій виконували:

- з березня 1992 р. по серпень 1994 р. – Рада у справах релігій при Кабінеті Міністрів України;
- з серпня 1994 р. по січень 1995 р. – Міністерство України у справах національностей, міграцій та культур;
- з січня 1995 р. по травень 2005 р. – Державний комітет України у справах релігій;
- з травня 2005 р. по листопад 2006 р. – Державний департамент у справах релігій Міністерства юстиції України;
- з листопада 2006 р. до сьогодні – Державний комітет України у справах національностей та релігій.

Саме на вищеперераховані держоргани була покладена функція підготовки статистичних даних про кількість релігійних організацій, які діють в Україні. Необхідно відзначити, що у відповідних статистичних даних, які готує держорган у справах релігій, наводиться інформація як про зареєстровані релігійні організації, так і про незареєстровані. Законодавчо в п. 4 ст. 8 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” зазначається, що повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов'язковим. Відтак релігійна громада, підпорядкована тому чи іншому релігійному центру, може діяти (здійснювати культово-обрядову практику) на законних правах (легітимно) без реєстрації.

В Україні на сьогодні реєстрація релігійних організацій за нотою закону перш за все передбачає реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій винятково з метою одержання останніми правоздатності юридичної особи, а не для легалізації своєї діяльності на території України (зазначимо, що при реєстрації статуту статус юридичної особи отримує окрема релігійна громада, а не релігійна організація в цілому).

Таким чином, релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій.

Зауважимо, що інформація, яка нас цікавить, фіксується в Формі №1 (рідше в Формі №2) статзвіту (структура форм мала свої зміни).

Аналізуючи зміни Форм №1 і №2 статзвітів держоргану України у справах релігій, можна виділити три стандарти подання зазначених даних, які виявлені та-

■ Владиченко Л. Д. – головний спеціаліст Департаменту у справах державно-конфесійних відносин та забезпечення свободи совісті Держкомнацрелігій України.

кими часовими рамками: з 1991 по 1994 рр.; з 1995 по 2003 рр.; з 2004 р. і до сьогодні. Так, з 1992 до 1994 рр. відповідні статистичні дані готувала Рада у справах релігій при Кабінеті Міністрів України. Згідно з положенням “Про Раду у справах релігій при Кабінеті Міністрів України” від 2 березня 1992 р. № 107, в її повноваження безпосередньо входило “вести реєстр релігійних організацій і культових споруд”. Зазначені статдані (названого періоду) фіксувалися у Формі №1 “Дані кількості релігійних організацій, які діють в Україні” та у Формі №2 “Дані про кількість релігійних громад, в них служителів культу і про реєстрацію статутів релігійних громад, які діють в Україні” на 1 січня відповідного року.

Аналізуючи таблиці статданих названих Форм, можна виділити такі особливості в структурі подання інформації кількості релігійних організацій:

- по-перше, інформація подається за регіональним зрізом, а саме по двадцяти семи адміністративно-структурних одиницях територіального устрою країни (згідно з ст. 133 Конституції України, до переліку двадцяти семи адміністративно-структурних одиниць входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь);
- по-друге, в таблицях Форм безпосередньо подається інформація про ту чи іншу релігійну організацію, течію, конфесію, церкви, які існують в Україні. Відповідно, в першій таблиці подається зведена інформація по всіх релігійних організаціях, що існують в Україні, станом на перше січня відповідного року;
- по-третє, в Формі №1 подається інформація відносно таких структурних складових релігійних організацій: громад, монастирів (кількості в них послушників), місій, братств, духовних навчальних закладів (кількості в них слухачів), періодичних видань. У Формі №2 – інформація по кількості служителів культу, релігійних громад, які зареєстрували свої статuti, і релігійних громад, які не бажають реєструвати свої статuti, а також по кількості недільних шкіл.

Рада у справах релігій при Кабінеті Міністрів України проіснувала до серпня 1994 р. Саме з цього періоду здійснення державної політики відносно релігії і церкви віднесено до компетенції Міністерства України у справах національностей, міграцій та культур. Відзначимо, що згідно з положенням “Про Міністерство України у справах національностей, міграцій та культур” від 26 листопада 1994 р. (№703), до компетенції Міністерства входило “ведення реєстру релігійних організацій і культових споруд”; даний орган не здійснював підготовку статзвіту кількості релігійних організацій через короткий патронат ним державно-конфесійних відносин, оскільки 1995 р. було утворено Державний комітет України у справах релігій. Таким чином, ведення реєстру релігійних організацій, які діють в Україні, згідно з положенням “Про Державний комітет України у справах релігій”, входить у компетенцію Держкомрелігій. Відповідно в існуючий стандарт (Форм № 1 і № 2) статзвіту вносяться певні дані.

В новий стандарт Форми №1 повністю внесені пункти з Форми №2 попереднього стандарту, а також додано три нові: “Центри”, “Управління/ епархії, дієцезії і т.д.”, “В т.ч. іноземців”. Таким чином, до інституційної (те, що відображується в показнику стовпця № 3 під назвою “Разом”) мережі релігійних організацій з 2004 р. державна статистика відносить: центри, управління, громади, монастирі, місії, братства, духовні навчальні заклади. Ця структура Форми №1 використовується на сьогодні.

Необхідно зазначити, що у Формі №1 до 2003 р. державний орган у справах релігій надавав повний перелік усіх існуючих релігійних організацій в Україні, а з 2004 р. Держкомрелігій при підготовці даних статистичного звіту уніфікував перелік конфесіональної мережі країни. Уніфікації безпосередньо зазнали кількісно

небагаточисленні течії, які мають православне коріння, деякі протестантські (баптисти, євангелісти, пресвітеріани, лютерани і т.д.), харизматичні, мусульманські, орієнталістські, язичницькі, незалежні, міжконфесійні і закордонні релігійні організації.

Таким чином, третій стандарт подання статистичних даних (який існує з 2004 р.) був використаний при їх обробці щодо кількості релігійних організацій за 2003-2004 рр. Державним комітетом України у справах релігій; за 2005 р. – Державним департаментом у справах релігій Міністерства юстиції України; і відповідно за 2006, 2007, 2008, 2009 рр. – Державним комітетом України у справах національностей та релігій, який на сьогодні є державним органом України у справах релігій, на підставі положення "Про Державний комітет України у справах національностей та релігій", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2007 р. (№ 201).

Таким чином, до 2011 року саме Держкомнацрелігій акумулював та систематизував статистичні річні дані про кількість релігійних організацій, які надходили з його структурних підрозділів м.Києва, Севастополя, областей України та АР Крим, і фіксувалися в щорічному статистичному звіті, який безпосередньо готував Відділ реєстрації і статистики Департаменту державно-конфесійних відносин і забезпечення свободи совісті. Щорічно (на початку року) зазначені статзвіти оприлюднюються державним органом у справах релігій.

Аналізуючи даний стандарт статданих (з 2003 р. до сьогоднішнього дня), слід відзначити, що за структурою описання інституційної складової тієї чи іншої релігійної організації він є аналогічним до попереднього стандарту (з 1995 по 2003 рр.); відмінність полягає в представленні конфесійної мережі. Даний стандарт характеризується менш докладним її висвітленням. Таким чином, структура двох попередніх (з 1991 по 1994 рр. і з 1995 по 2003 рр.) статзвітів є більш повною і інформативною.

З огляду на вищесказане, можна констатувати, що дані існуючого з 2004 р. статзвіту дозволяють прослідкувати кількісні зміни як загальної кількості релігійних організацій в Україні, так і серед багаточисленних релігійних організацій. Але потрібно констатувати те, що, використовуючи ці дані, досить складно прослідкувати динаміку зростання і змін релігійних меншин країни.

Подамо тут розгорнутий (враховуючи діючі на 1 січня 2010 р. релігійні організації, які об'єднані в пунктах "Інші ...") перелік релігійних організацій до статзвіту Держкомнацрелігій за 2009 р.:

1. Українська Православна Церква Московського Патріархату;
2. Українська Православна Церква Київського Патріархату;
3. Українська Автокефальна Православна Церква;
4. Руська Православна старообрядницька Церква (Білокриницька згода);
5. Руська Православна старообрядницька Церква (безпопівська згода);
6. Релігійні організації Руської Православної Церкви За кордоном;
7. Релігійні організації Російської Істино-Православної Церкви;
8. Інші православні релігійні організації (Руська Древлеправославна Церква (Новозибківська згода), Українська Істинно-Православна незалежна громада, Незалежні православні громади, Німецька Готська православна громада, Релігійні громади апокаліптичної православної Церкви, Релігійні громади інокентіївців, Релігійні громади церкви Преображенної Божої Матері (Богородична церква), Православна церква Божої Матері "Державна", Релігійна громада української реформованої православної церкви, Харківсько-Полтавська єпархія (консисторія) УАПЦ (оновлена));
9. Українська Греко-Католицька Церква;
10. Римсько-Католицька Церква;
11. Всеукраїнський союз об'єднань Євангельських Християн-баптистів;
12. Релігійні організації колишньої Ради церков Євангельських Християн-баптистів;
13. Інші релігійні організації євангельських християн-баптистів (Незалежні релігійні громади Євангельських християн-баптистів, Релігійні об'єднання (асоціація) незалежних церков Євангельських християн-баптистів; Братство Церков Євангельських Християн-баптистів, Братство незалежних церков і місій ЄХБ України, Релігійні громади корейської баптистської Церкви, Релігійна громада Церкви "Нове Життя");
14. Релі-

гійні організації євангельських християн (Релігійні громади Євангельських християн, Духовне управління об'єднань церков Євангельських християн Чернівецької області, Асоціація місіонерських церков Євангельських християн в Україні, Собор незалежних Євангельських церков України, Духовне управління незалежних громад Євангельських християн України, Релігійний центр об'єднання Євангельських церков України, Громада Християн, Релігійна громада Християн євангелістів, Євангельська церква "Ковчег", Духовне управління об'єднання Євангельських християн "Церква Христова України" (діяльність поширюється на територію Донецької області); Духовний центр Євангельських християн Української християнської церкви "Асамблея Бога"; Духовне управління Євангельських християн Християнської реформатської церкви (територія діяльності поширюється на Одеську область); 15. Всеукраїнський союз церков Християн віри євангельської-п'ятидесятників; 16. Союз вільних церков Християн євангельської віри; 17. Церква євангельських християн в Дусі Апостолів в Україні; 18. Релігійні організації Союзу Церкви Божої України; 19. Релігійні організації Божої Церкви Християн віри євангельської в Україні (Релігійні організації Церкви Божої в пророцтвах в Україні); 20. Український центр об'єднаної церкви християн віри євангельської; 21. Інші релігійні організації Християн віри євангельської (Незалежні релігійні громади Християн віри євангельської, Собор церков України Християн віри євангельської "Відкрита Біблія", Об'єднання церков Християн сьомого суботнього дня Церкви Божої, Духовне управління Християнських церков "Царство Боже в Україні", Релігійна громада церкви "Скеля", Релігійна громада Християн євангельської віри, Духовний центр об'єднання Християнських церков-п'ятидесятників України, Християнська церква; Релігійне управління Церков Християн євангельської віри "Партнери по жнивях"; Духовне управління Християн віри євангельської "Українська місіонерська церква", Український духовний центр Християн віри євангельської "Вселенська християнська Апостольська Церква Сонця", Духовний центр Християн віри Євангельської "Пробудження"); 22. Церкви Повного Євангелія (Український релігійний центр Об'єднання незалежних помісних церков Повного Євангелія "Творці миру", Чернігівське обласне управління Об'єднаної Церкви Повного Євангелія, Управління об'єднання незалежних (повноєвангельських) християнських церков "Хліб життя", Об'єднання Української церкви Повного Євангелія (діяльність поширюється на територію Чернівецької області); 23. Українська Християнська Євангельська Церква; 24. Релігійні організації Церкви Живого Бога; 25. Інші харизматичні релігійні організації (Духовне управління церков Євангельських християн України, Релігійні громади харизматичного напрямку, Духовне управління протестантської церкви України (Духовний центр "Нове Покоління" християнських церков України), Релігійні громади "Церква любові Христа", Релігійний центр України християнської Євангельської церкви, Релігійний центр Євангельських церков, Незалежні громади та братство Євангельско-християнських церков; Релігійний центр об'єднання християнських Євангельських церков України "Відродження"; Управління об'єднання християнський Євангельських церков Вінницької області, Центр об'єднання християнських Євангельських церков України (діяльність поширюється на територію Житомирської області), Центр християнських Євангельських церков України "Перемога", Духовне управління Євангельських християн Української християнської церкви "Нове покоління", Центр об'єднання Християнських Євангельських церков України "Блага вістка"; 26. Українська уніонна конференція Церкви Адвентистів сьомого дня; 27. Церква Адвентистів сьомого дня реформаційного руху в Україні; 28. Релігійна організація "Релігійний центр Свідків Єгови в Україні"; 29. Релігійні організації Церкви Христа; 30. Новоапостольська церква; 31. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів; 32. Релігійні організації Пресвітеріанської Церкви (Асамблея (релігійне управління) християнської Пресвітеріанської Церкви України, Управління християнсько-пресвітеріанської церкви "Приумноження"); 33. Закарпатська реформатська церква; 34. Німецька Євангелічно-Лютеранська Церква; 35. Українська Лютеранська Церква; 36. Інші лютеранські церкви (Релігійні громади Швед-

ської Євангелічно-Лютеранської Церкви, Релігійні громади Чеської євангельської церкви, Українська євангельська лютеранська церква, Братня євангельсько-лютеранська церква, Синод (релігійний центр) євангелічних Лютеранських церков України); 37. Об'єднання іудейських релігійних організацій України; 38. Всеукраїнський конгрес іудейських релігійних організацій; 39. Об'єднання хасидів Хабад Любавич іудейських релігійних організацій України; 40. Релігійні організації прогресивного іудаїзму; 41. Інші іудейські релігійні організації; 42. Духовне управління мусульман України; 43. Незалежний духовний центр мусульман України; 44. Духовне управління мусульман Криму; 45. Незалежні релігійні організації мусульман (Релігійне управління незалежних мусульманських громад України "Київський муфтїят"; Духовне управління мусульман України "Умма"); 46. Релігійні організації Товариства Свідомості Крішни; 47. Релігійні організації буддистів; 48. Інші релігійні організації орієнталістського напрямку (Вайшнавська релігійна громада, Релігійні громади прихильників Шрі Чінмоя, Релігійні громади даосистів, Релігійна громада "Місія Чайтані", Релігійні громада "Віра Світла", Релігійна громада тантристів (Панчама Веда), Монастир релігійної течії Гух'ясамаджа, Релігійна громада руху Сант Мат (Сурат Шабд Йога), Релігійна громада руху Махаріші, Релігійна громада ведантистів, Релігійні громади Всесвітньої чистої релігії (Сахаджа Йога), Релігійна громада Святого Духу, Релігійні громади "Наука Розуму", Рух Дхарма Кальки); 49. Релігійні організації Рідної української національної віри; 50. Інші релігійні організації язичників (Релігійний центр Священної Ради об'єднання синів і дочок України рідної української національної віри (Осіду Рунвіри), Релігійний духовний центр Селенкіян об'єднання синів і дочок рідної української національної віри (Осіду Рунвіри), Собор Рідної української віри, Незалежна громада Рідної віри, Релігійний центр об'єднання релігійних громад рідновірів України, Давньослов'янські релігійні громади, Релігійні громади українських язичників, Громада слов'янсько-ведичного руху "Хара-Хорс"; Релігійна громада українських язичників "Сіверяни", Автономна релігійна організація "Онуки Дажбожі"; Духовний центр "Родове вогнище" рідної православної віри); 51. Вірменська апостольська церква; 52. Релігійні організації караїмів; 53. Інші окремі, незалежні релігійні організації (Незалежна греко-католицька громада Іршавського району Закарпатської області, Релігійні громади духовних християн-молокан, Релігійні громади назарян, Місіонерський євангелізаційно-благодійний центр об'єднання християнських церков України "Слово Життя", Незалежні громади АСД, Релігійний центр об'єднаних церков християн суботнього дня Закарпатської області, Релігійні громади методистської церкви, Релігійні громади менонітів, Релігійні громади англіканської церкви (єпископальної), Релігійні громади "Армії Спасіння", Собор незалежних християнських церков України "ІХТЮС", Окремі громади протестантського напрямку, Українська євангелічно-реформатська церква, Релігійні громади месіанського іудаїзму, Релігійні громади іудео-християн, Буковинська месіанська єпархія (управління) іудейсько-месіанського віросповідання (діє на території Чернівецької області); Релігійні громади вірменсько-католицької церкви, Релігійна громада кримчаків, Релігійні громади дослідників Святого Письма, Релігійні громади Церкви Нового Єрусалиму, Релігійні громади віри Багаї, Релігійна громада Зоресвітнього християнства – вільної релігії "Тоолан", Релігійні громади Святославної церкви, Церква Останнього заповіту, Вселенська церква Великого Білого братства (ЮСМАЛЮС), Церква Єднання – Асоціація Святого Духу за єднання Світового Християнства, Релігійна громада супутників Майстра Сія-Сіясвіт, Громада Церкви Нового християнства, Релігійна громада Сасентології, Незалежна громада християн суботнього дня "Церква християн імені Ісуса Христа", Релігійні громади Української євангельсько-реформованої церкви, Індуїсти, Релігійна громада корейської методистської церкви, Нова церква); 54. Міжконфесійні релігійні організації (Львівське єкуменічне християнське братство, Східне регіональне Біблійне Товариство, Південне регіональне Біблійне Товариство, Центральне регіональне Біблійне Товариство, Українське Біблійне Товариство, Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство, Українська міжконфесій-

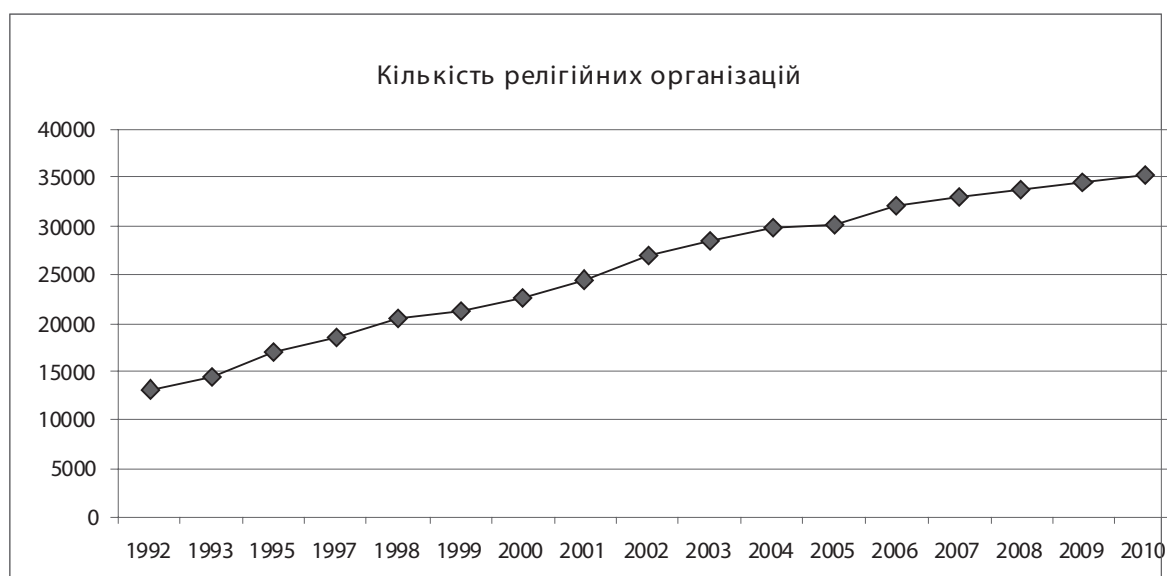
на християнська місія “Духовна та Благодійна опіка в місцях позбавлення волі”, Міжконфесійна духовна академія “Центр християнського лідерства”); 55. Закордонні релігійні організації (Іудейська місія “Хоаканім” при керівному центрі Міжнародної релігійної організації “Хоасканім” США, Релігійна організація “Місія Бреславських хасидів Всесвітнього центру Бреслав”).

Зазначимо, що Держорган у справах релігій дані про кількість релігійних організацій офіційно публікує в довідниках та наукових збірках, а також на своїй веб-сторінці. Наприклад, із статданими кількості релігійних організацій за 2001-2006 рр. можна ознайомитись в довідниках і збірниках держоргану у справах релігій за 2007-2009 рр., на веб-сайті Держкомнацрелігій.

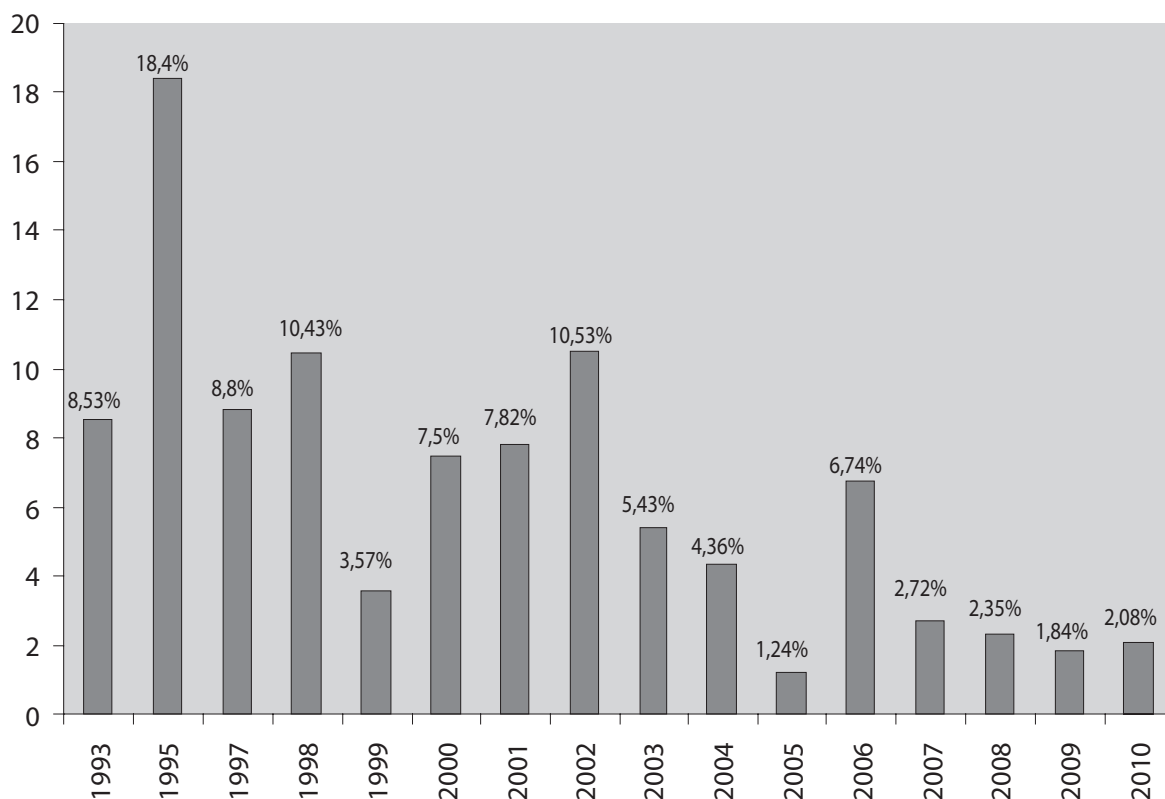
Також із статданими кількості релігійних організацій державного органу у справах релігій можна ознайомитись у релігієзнавчих періодичних виданнях, на веб-порталах релігійних, громадських організацій, інформаційних агенцій, в наукових тематичних дослідженнях, які присвячені тій чи іншій релігійній течії. Так, зведена інформація про кількість релігійних організацій за 1997-2003 рр. публікувалась в науково-популярному релігієзнавчому журналі “Людина і світ”, а також інформація про загальну кількість релігійних організацій з 1993 по 2010 рр. – в інформаційно-аналітичному журналі “Релігійна панорама”. Зі статданими за 2008, 2009 рр. можна ознайомитися на новій версії сайту Релігійної Інформаційної Служби України (розділ “Ресурси”/ підрозділ “Статистика”), відповідно, на старій версії – в розділі “Релігійна статистика” з 1996 по 2008 рр. по Україні, а також з регіональними даними про кількість релігійних організацій з 1995 по 2003 рр.

Відзначимо, що статдані Держкомнацрелігій за 2007, 2008, 2009 рр. розміщені на сайті громадської організації Інституту релігійної свободи (розділ “Аналітика”/ підрозділ “Статистика”. На офіційному сайті УПЦ МП розміщено ілюстрована (карти і діаграми) статистика станом на 1 січня 2004 р.). Містять статистичні інформації релігійної мережі публікація О.Доброєра “Католицька церква в Україні. 2001-й рік. Статистика, аналіз, коментарі”, Бюлетень Центру релігійної інформації. “Спецвипуск. Католицька церква в Україні. Статистичні дані”, публікації, присвячені XVI з’їзду Церкви християн віри євангельської України (2010 р.), в книзі Е. Муратової “Ислам в современном Крыму: индикаторы и проблемы процесса возрождения” (Сімферополь, 2008).

Використовуючи статистичні дані Держкомнацрелігій, наведемо відомості загальної кількості (без конфесійної деталізації) релігійних організацій та динаміку їх зростання в Україні на початок 2010 року. Станом на 1 січня 2010 року в Україні релігійна мережа представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діє 35184 релігійні організації (серед яких 33351 мають юридичний статус, а 1833 ді-

Таблиця №1. Крива динаміки росту релігійних організацій в Україні

Таблиця № 2. Динаміка приросту релігійних організацій у процентному співвідношенні по відношенню до попереднього року (наведені дані на 1 січня відповідного року).

ють поза реєстрацією). Для порівняння, на 1 січня 1992 року (нагадаємо, що Україна проголосила свою незалежність 1991 року) в Україні діяло 13217 релігійних організацій. Як бачимо, за дев'ятнадцять років незалежності відбулося збільшення інституційної структури релігійних напрямків та організацій більш ніж у 2,5 рази (у кількісному значенні – на 21967 одиниці).

Таким чином, аналіз динаміки розвитку релігійного середовища за роки незалежності України свідчить про зростання усіх без винятку його складових. Наприклад, кількість організаційних структур релігійних організацій (які, у свою чергу, визначають рівень її інститутизації) зростає від 198 одиниць (або 1,5%) на початок 1992 р. до 1411 (або 4,0% на січень 2010 р.).

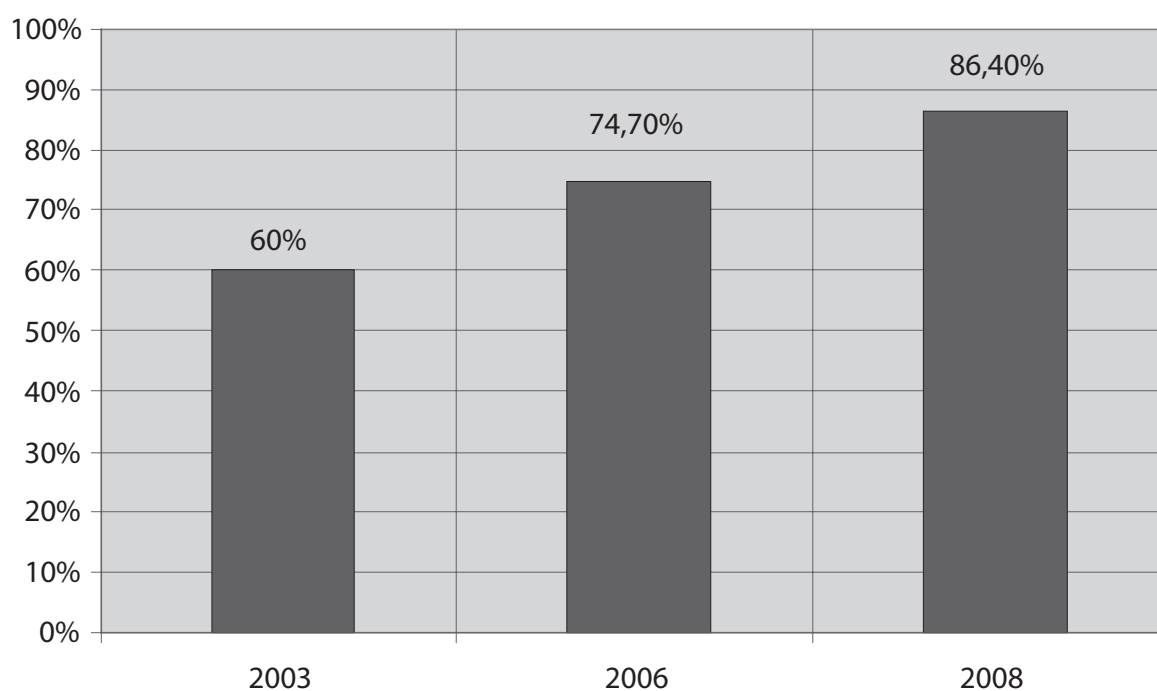
Можна констатувати, що за перші десять років незалежності абсолютна величина релігійної мережі зростає на 104,82% (станом на 1 січня 2002 року в Україні діяло 27072 релігійні організації), в останні дев'ять років (2001-2009 рр.) спостерігається приріст релігійних організацій на 29,9%. Отже, темп приросту релігійних організацій першого десятиліття незалежності України перевищує темп приросту останніх дев'яти років незалежності на 76,7%.

Виходячи із даних приросту релігійних організацій (наведених у таб. №2), можна констатувати, що в першому десятилітті незалежності України спостерігався більший темп зростання релігійних організацій, ніж в другому. Фактичні темпи зростання за 2005-2009 рр. в середньому становлять приблизно 4% щороку. Екстремум зростання припадає на 2005 рік і становить 6,74%, відповідно екстремум спаду на 2008 рік – 1,84%. Зазначимо, що за останні чотири роки простежується незначне зростання кількості релігійних організацій (у 2006 р. – 2,72%, у 2007 р. – 2,35%, у 2008 р. – 1,84%, у 2009 р. – 2,08%), що показує відносно стабільний приріст загальної кількості, з чого слідує уповільнення темпу зростання релігійної мережі дежаві. Констатоване уповільнення темпу зростання релігійної мережі можна пояснити насиченістю інституційного забезпечення релігійних організацій та релігійною самовизначеністю населення.

Наведемо дані проведених у різні роки незалежності України соціологічних досліджень та опитувань стосовно релігійного самовизначення населення нашої держави. Наприклад, у соціологічному опитуванні "Громадська думка про релігію і церкву в Україні", проведеному Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова 2003 року, зазначається, що „Більшість (60 %) громадян України визнають себе віруючими” [Національна безпека і оборона. – 2003. – №3. – С. 32]. Дані результатів Європейського соціального дослідження за 2006 рік показують, що в Україні частка осіб, яка відносить себе до певної релігії чи віросповідання становить 74,7%.

За даними соціологічного опитування „Релігія та релігійність України”, проведеного Інститутом політики та Інститутом соціології НАН України в рамках участі України в Міжнародному соціальному проекті (ISSP) 2008 року, зазначено, що „86,4% віднесли себе до того чи іншого релігійного віросповідання” [Парашевін М. Релігія та релігійність в Україні.- К., 2009. –С. 17].

Дані вищенаведених соціологічних досліджень показують досить високий відсоток релігійного населення України: 2003 р. – 60%, 2006 р. – 74,7%, 2008 р. – 86,4%.

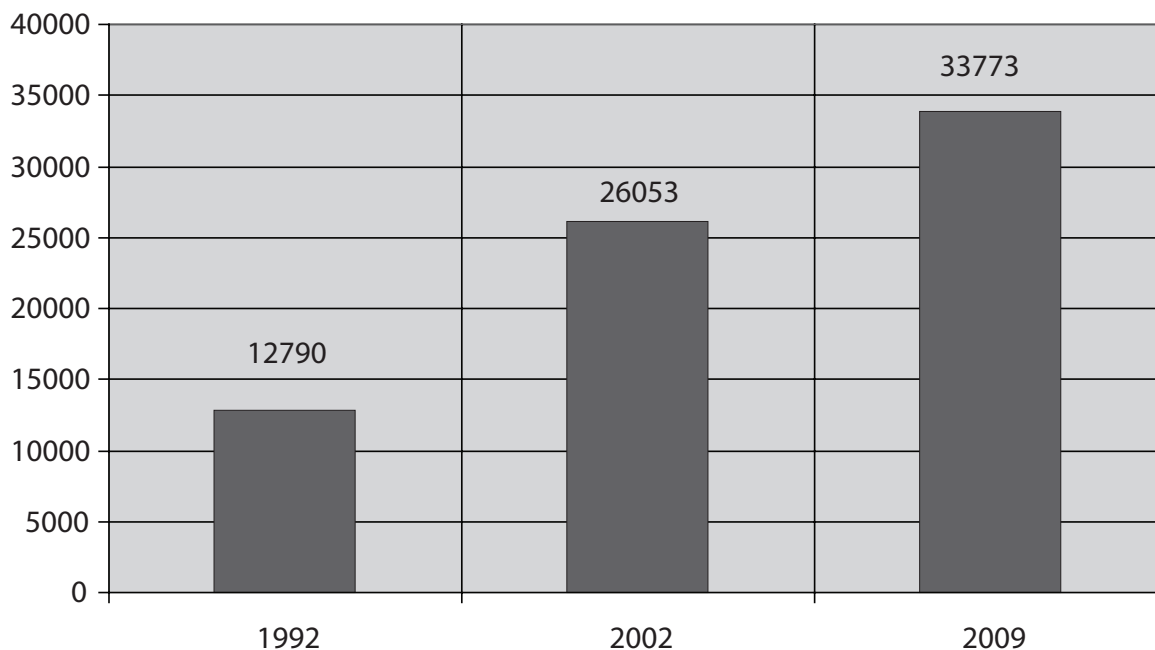

Таблиця № 3. Показники релігійності населення

Повертаючись до статистики за 2009 рік, потрібно зазначити, що безпосередньо у минулому році спостерігається зростання релігійних організацій на 619 одиниць, що становить 1,96% приросту в порівнянні з минулим роком (2008 року спостерігалось зростання на 624 одиниці, що, відповідно, становило 1,8% збільшення мережі).

На сьогодні в межах 35184 релігійних організацій діє 33773 релігійних громад (відповідно, 31940 мають юридичний статус, 1833 діють поза реєстрацією), що на 690 одиниць більше, ніж в минулому році (на 683 з юридичним статусом та на 7, відповідно, без нього). Зазначимо, що за останні десять років цей приріст у кількісному значенні склав 11055 одиниць, або 48,7%. З них: від 2000 по 2005 рр. – 6869 (30,2%), а від 2005 по 2010 рр. – 4186 (14,6%). Порівняно з 1991 р., 2009 р. фіксується приблизно 62,12% зростання (по закінченню першого року незалежності нашої держави діяло 12790 релігійних громад). Таким чином, бачимо, що за весь період незалежності України загальна кількість релігійних громад значно збільшилась. Можна констатувати, що в першому десятилітті незалежності України спостерігається інтенсивне зростання кількості релігійних громад. З 2000 по 2010 рр. відбувається уповільнення темпу зростання останніх. Зазначимо, що в рамках цього періоду з 2000 по 2005 рр. ще фіксувалась інтенсивність зростання, а з 2005-2010

рр. спостерігається згасання темпів приросту останніх, хоча в кількісному значенні їх кількість стабільно зростає.

Таблиця № 4. Кількість релігійних громад (станом на 1 січня відповідного року)

В регіональному зрізі 2009 року спостерігається динаміка зростання в усіх областях України без винятку, а також у м.Києві, м.Севастополі та в Автономній Республіці Крим. Лідером у кількості релігійних громад є Львівська область – 2821 одиниць, а найменше їх діє у Кіровоградській області – 637 та у м.Севастополі – 116. Найбільший приріст релігійних громад зафіксовано у Полтавській області – 55 одиниць, найменший у м.Севастополі та Миколаївській області по 7 одиниць.

Розподіл релігійних організацій по регіонах¹ України виглядає таким чином. На 1 січня 2010 р. перше місце за кількістю релігійних організацій посідає Північно-Центральний регіон, в якому діють 13017 релігійних організацій, кількість яких складає 37,0% від їх загальної кількості в Україні. На другому місці Західний регіон – 12126, або 34,5%; відповідно, третє місце посідає Південно-Східний регіон – 10041, або 28,5%. Зазначимо, що на 1 січня 2000 р., згідно регіонального розподілу, серед 23543 релігійних організацій перше місце посідав Західний регіон – 10067, або 42,8%, друге – Північно-Центральний – 7946, або 33,7%, третє – Південно-Східний – 5530, або 23,5%.

Виходячи з вищенаведених даних, можна констатувати той факт, що за останні десять років (2000-2010 рр.) у Західному регіоні спостерігається більш уповільнений приріст релігійних організацій: з 7946 до 13017 одиниць, а в Північно-Центральному та Південно-Східному він навпаки – інтенсивніший, відповідно з 10067 до 12126 та з 5530 до 10041.

У порівнянні з минулим роком, збільшилась кількість священнослужителів на 624 одиниці, що становить 30516 особи, в тому числі 795 іноземців. Таким чином, загальна забезпеченість релігійних організацій служителями культу на 1 січня 2010 року становить 90,3%.

У порівнянні з минулим роком, кількість релігійних центрів зменшилась на

¹ Під розподілом по регіонах у даній статті розуміється – Західний, Північно-центральний та Південно-Східний регіони. До Західного входять (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області), до Північно-Центрального (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Київська, м.Київ, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області) та до Південно-східного (Донецька, Запорізька, АР Крим, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, м. Севастополь).

одиницю; їх тепер нараховується 84: відповідно зареєстровано одиницю в Миколаївській області та знято з реєстрації 2 одиниці (змінено юридичну адресу на Миколаївську область) у Полтавській області (один з яких змінив юридичну адресу на Миколаївську область).

Кількість релігійних управлінь (епархій, дієцезій) збільшилась на 11 одиниць, а саме: зареєстровано по одиниці у м.Києві, Тернопільській, Рівненській, Полтавській, Закарпатській, Дніпропетровській та Вінницькій областях, а також 2 одиниці зареєстровано і 2 знято з реєстрації відповідно у Хмельницькій та Одеській областях. Їх загальна кількість станом на 1 січня 2010 р. становить 266 одиниць. Наприклад, 2000 р. їх фіксувалося 221, 2005 р. – 227.

На 7 одиниць, порівняно з минулим роком, зросла кількість монастирів (на 2 одиниці у м.Києві та Львівській області та на 1 одиницю у Запорізькій, Івано-Франківській та Одеській областях); таким чином, на початок 2010 року діє 439 монастирів (кількість в них ченців та черниць зросла на 57 одиниць і складає 6742 особи). Необхідно зазначити, що, у порівнянні з 2000 р., їх кількість зросла найбільше. Зазначимо, що 2000 р. діяло 250 монастирів, а 2005 р. – 378. Отже, в період з 2000 по 2010 рр. по Україні спостерігається збільшення загальної кількості монастирів на 56,9%.

Також на 7 одиниць зросла кількість місій (на 4 одиниці у Львівській області, на 2 одиниці у Хмельницькій, по одиниці в Автономній Республіці Крим та Київській областях, а в Кіровоградській області одиницю знято з реєстрації) та на 2 одиниці братств (по одиниці в Автономній Республіці Крим та у м.Києві). Таким чином, на початок 2010 року діють 347 місій та 76 братств. Для прикладу 2000 р. в Україні діяло 298 місій, 75 братства; 2005 р., відповідно, 184 та 49.

За 2009 рік спостерігається незначний приріст, на 3 одиниці, духовних навчальних закладів (це простежується у м.Києві); таким чином, всього діють 199 одиниць останіх. Наприклад, 2000 року їх діяло 121, а 2005 р. – 173. Відповідно з 2000 по 2005 рр. їх приріст складає 42,9 %, а з 2005 по 2010 рр. – 15%. Як бачимо, за останні п'ять років спостерігається уповільнення темпів приросту ДНЗ. Потрібно зазначити, що в ДНЗ водночас спостерігається й зменшення кількості слухачів (на 1297 одиниць). Так, якщо 2008 року їх кількість становила 17549, то 2009 року – 16252 особи. Відтак кількість слухачів зменшилася на 1297 осіб (характерно, що і минулого року спостерігалось зменшення слухачів духовних навчальних закладів на 826).

Порівняно з минулим роком (в якому зафіксовано зменшення на 56 одиниць) спостерігається приріст недільних шкіл на 125 одиниць. Всього діє 12758 згаданих закладів. Єдино незмінною залишилась кількість періодичних видань та їх загальна кількість: як минулого року, їх нараховується 377.

Вищенаведені статистичні дані дають уявлення про динаміку розвитку загальної кількості релігійних організацій та їхньої інституційної мережі в Україні за 2009 рік. Потрібно зазначити, що релігійна мережа нашої держави досить широко представлена яскравою палітрою релігійних течій, оскільки Україна – поліконфесійна держава.